

Чина Марийка се научи и пушеше контрабанда отъ турия, който сами произвеждаха.

— Все нейде бѣгайте. Тука не е за стоеене. Махалата е пуста. Хората се скрива въ миши дупки. Нашата махала е на лице. И тук ще добдат да обират.

— Вис кѫде избѣгахте чино? — я запита майка ми.

— При черквата Св. Архангел. Лошо, Теофани, лоши времена настаниха. Тука вие нищо не виджате, но тамъ, дето сме ние . . . чудо свѣтъ! Един бѣгатъ на долу, други се криятъ, а пѣкъ турци и черкези ходятъ да обират отъ кѫща въ кѫща. Плачъ, писъни до Бога.

— Че нали избѣгаха турците?

— Ами, избѣгаха! Изпратиха женитѣ съ колята на долу, а тѣ се върнаха да обиратъ. Пари и скъпли иѣща грабятъ отъ кѫщицѣ и отъ хората, кого де срещнатъ.

Нашето бѣгане.

Оставихме майка ми и чина Марийка да си пиятъ кафето, а нас тримата излѣзохме вънъ на двора да чуемъ има ли иѣщо изъ града. Докато бѣхме още на коридора, сестра ми силно извика:

— Мамо, чукатъ на черковната врата.

— Ахъ! това сѫ черкези, — каза чина Марийка, па и тя, и майка ми скочиха.

Следъ чукването на черковната врата, чукина се и на нашата и въ сѫщото време се чу трѣсъкъ; единото ѹ крило се отвори и се показаха нѣсколко души черкези, съ рунтави кожени калапи и съ пушки, насочени къмъ настъ.

— Мамо, бѣгайте, черкези идатъ! — извика сестра ми.

Не помня какъ сме избѣгали презъ килеритъ у вуйчови.

— Теофани, защо бѣгате? — плахо попита вуйчо.

— Бѣгайте, черкези вѣззоха у дома, отговори майка ми.

— Како, кѫде да скрии тѣзи жълтици? — се обърна къмъ майка ми учинайка, като отъ страхъ треперѣше и показваше една кърпа съ пари.

— Зная ли! Скрий ги тамъ въ сиѣга и бѣгайте.

Отъ вуйчови, презъ зимника, отидохме у хаджи Запрянови и оттамъ презъ двора на Тодю Симидчиевъ — у Куния Тодю или Күцела Тодю, както го наречаха. У Күцела Тодю вѣззохме презъ единъ малъкъ отворъ на стената, нарочно направенъ за лесно бѣгане. Когато се бѣхме приближили до

отвора, макаръ и да не бѣше време за смѣхъ, почнахме да се смѣемъ, като видѣхме стария Симидчиевъ, показа глава като костенурка, стои на отвора и пита: „какво има?”

— Бѣгай да влѣземъ, черкези идатъ! — му извикахме.

Следъ като се проврѣхме презъ отвора, запушиха го съ дѣски и камъни отъ страхъ да не дойдатъ следъ настъ черкезитъ. Отъ дѣлбокия сиѣгъ и силиното тичане, бѣхме се изморили и мячно си поемахме въздухъ. Колкото души бѣхме избѣгали у Күцела Тодю, събрахме се всички на двора, готови при пръвъ знакъ отъ нови нападения, да бѣгаме изъ другите дворащица.

— Мамо, Михалдо го нѣма? — извика сестра ми.

— Не се страхувай, той се качиъ на тавана на старата кѫща. Когато бѣхме задъ кѫщата, той се обади, — каза майка ми.

Майка ми и чина Марийка, както си грѣели нозетъ на огъния, избѣгали по чорапи изъ сиѣга.

Следъ малко дойде леля хаджийка съ дѣлшеритъ си: Теофана, Евгени и Марийка. Тѣ се били скрили подъ хамбаря въ другия имъ двъръ, въ който, като низъкъ, принудени били да стоятъ наведени или да лежатъ.

Подиръ малко чухме да къртятъ врата.

— Навѣрно, къртятъ черковната врата, — забеляза една жена.

Ударитѣ се чуха по-близо.

— Пѣкъ това сѫ вратитѣ на самата черква, — обади се друга, и доде още тя говорѣше, чухме, че падна вратата.

— О, Боже! Сега обирать черквата, — добави сѫщата жена и всички почнаха да се кръстятъ и молятъ да я не запалятъ и изгорятъ.

Отъ страхъ да не би и настъ да ни нападнатъ черкезитъ, отидохме у Керимови, та въ случай на опасностъ, да избѣгаме покрай рѣката въ другите махали. Отъ Керимовата кѫща се виджаше на среца махалата „Телли-кайя“ и други, населени само съ българи. Виждаше се пѣтътъ отъ селото „Али-бѣкъ“ (сега Боярово) за чаршията, по който пѣтъ непрекъснато вървѣха бѣжанци турци, които бѣгаха надолу, къмъ Одрина.

Не бѣха се изминали нѣсколко минути отъ влизането на черкезитъ въ черквата и на срѣща видѣхме да слизатъ нѣсколко души телликайци, въоружени съ брадви и сопи, които викаха:

— Дръжте ги б-с-е-е! черквата обраха!

Но когато стигнаха до моста, бързо се изгърмяха нѣколько изстрела отъ пушки „Винчестеръ“ и накараха телликанци съ бѣгъ да се върнатъ назадъ.

Следъ като изгърмиха още нѣколко пушки, черкезитъ побѣгнаха къмъ чаршията и тогава телликанци, съ още нѣколко мжже и жени, отидоха въ черквата да видятъ какво сѫ направили черкезитъ.

Насърдците отъ тѣхъ, отидохъ и азъ да видя нашата кѫща. Майка ми пѣкъ презъ пуститъ дворища отиде да види брата ми.

Сега, като си спомнямъ тия случки, чудя се на тогавашния умъ, какъ не ме е било страхъ, въ такова време, да отивамъ у дома!

Въ стаята на долния етажъ у дома всичко бѣше разхвърляно. Изгасихъ огнья на огнището, който още горѣше и благодарихъ на Бога, че не сѫ запалили кѫщата. Оттамъ, спокойно се качихъ горе, безъ да помисля, че може да има още нѣкои черкези. И горе навредъ бѣше разхвърляно. Сигурно черкезитъ сѫ тѣсили нѣщо леко и ценно. Брадвата и нѣколко праздини чували, които бѣха въ избата, взели. Предполагамъ, че съ нашата брадва сѫ къртили вратитъ и въ наши чували сѫ турили ограбените черковни вещи. Единъ мой съндицъ, обкованъ съ желѣзни обрѣжи и тенекия и донесенъ отъ Цариградъ, хвърлили отгоре и строшили капака. Навѣрно сѫ да помислили, че е каса съ пари. Следъ това разтворихъ вратитъ и долапитъ, да не би, когато дойдатъ други да обиратъ, да ги счусятъ, и отидохъ въ черквата. Тамъ заварихъ мжже и жени да се кръстятъ и плачатъ, като гледаха поруганата светиня. Сребърнитъ украсения на иконитъ бѣха изсъртиени и ограбени; прибрали бѣха и всичките сребърни кандила. Пангаритъ бѣха счуспени, отгдето, споредъ разказа на нѣкои, били взети голѣмътъ кръстове, които бѣха само злато и сребро. Всички скърбѣха за тѣхъ и осажддаха епитопитъ, за дето на време не ги скрили. Въ оплата свете трапеза бѣше съборена и подъ нея извадени нѣколко отъ мраморнитъ плочи.

Не бѣше време за бавене, бързо напустихъ черквата и се заврнахъ у Куцела Тодю, дето майка ми и братъ ми се бѣха прибрали.

Братъ ми разправяше какъ се билъ смутилъ при появяването на черкезитъ и, вместо да бѣга съ насъ презъ килера, отишъ въ другия дворъ и бързо се качилъ и скрилъ на тавана въ старата кѫща.

— Когато дойдоха тамъ черкезитъ, — разправяше братъ ми, — азъ лежахъ на гърдитъ си и, отъ страхъ и умора, сърдцето ми така силно тупаше, като че ли нѣкой отдолу удрише тавана. Единиятъ отъ влѣзлите въ стаята черкези каза: „буруда бошъ“ (тука е праздно) и си отидоха.

Какъ посрещнахме новата 1878 год.

Почна да се смрачава. Не се чуваше вече да се къртятъ врати. Това ни малко успокой. Слава Богу! И този последенъ денъ отъ старата 1877 година останахме здрави и живи. За кѫща и имотъ никой не мисляше. Всѣкъ трепереше за живота си какъ да го запази.

Кѫща на Куцела Тодю се състоеше отъ две стаи, едната по-малка и една малка кухничка. Голѣмата стая, право, я усвоиха мжжетъ, а малката — женитъ, които, като не бѣха малко, изпълниха я цѣла. Ние, съ брата си, имахме достъпъ и въ дветъ стаи. Насѣдили на постланитъ черги срещу хубавия огнь на огнището, всѣкъ разправяше за днешнитъ случки. Вечерята ни се състоеше отъ едно парче хлѣбъ въ ржатъ и приказки. Доволни бѣхме и на това и за дето не сме наиде вѣнъ по сънъ.

Женитъ бѣха преобрънли малката стая на тоалетна, дето по-младитъ жени и момичета, вместо да се гиздятъ да станатъ по-красиви, една на друга си помагаха да се гримиратъ, било въ лицето, било въ дрехитъ, да станатъ грозни, та да не влѣзатъ въ очи и пострадатъ.

На менъ и на брата ми, които носяхме панталони, да-доха да облечемъ върху тѣхъ стари потури, абишка, скжанъ поясъ и по единъ старъ женски фесъ, върху който завързахме като чалмичка по единъ вече изѣльъ чемберъ.

— Цѣли даали танахте, бе! — каза Куцела Тодю.

— Боже, до какво положение дойдохме! — обади се майка ни, като ни видѣ въ такива окъжани дрехи.

После тиши повинка вѣнъ и даде на двама ни по петъ турски лири, които скрихме въ чорапитъ си.

— Добре ги пазете деца! Нека да си имате малко пари, че не се звяте утре де ще сме и какъ ще сме, — каза и горчиво заплака.

Когато ние вѣнъ бѣхме се загрижили какво ни очаква утре — вждре, въ стаята на мжжетъ, ечеше отъ смѣхове. Отидохме при тѣхъ и какво да видимъ! Едни се смѣха,